

Een klontje suiker

't Is Augustus 1939.

„Hè, hè, dat 's werken geweest”, mompelt boer Haspels. Hij veegt zich 't zweet van 't vuurrode gezicht. Z'n boezeroen is slap en doorweekt, maar tevreden glijdt Haspels' blik over de schelven, die met geurig hooi volgetast zijn. Tevreden denkt hij ook aan het graan, dat vandaag in de grote schuur werd geborgen.

„'t Leek vanmorgen noar onweer. Gelukkig heeft een fiks windje de bui weer verdreven. En Rolf en Huug hebben me prachtig door de drukte geholpen”, denkt Haspels. In de verte ziet hij zijn zoons. Ze brengen de dampende paarden nu weg. Huug is al bijna een half jaar gemobiliseerd, Haspels kan hem slecht missen. Maar 't trof nu zó, dat Huug met verlof kwam en de oogst mee binnen hielp brengen.

„De bles en de merrie hebben hun beste beentje ook voor moeten zetten. Rolf rijdt liever met de drie-tonner. Dat schiet vlugger op. Moar ik zou de peerden toch niet helemaal willen missen”, denkt Haspels. Hij ontkent de voordelen van de vrachtauto niet. Maar een paard is toch anders. Als een levend wezen voelt het de stemmingen van Haspels ook aan. Een glimlach verbreedt plots zijn mond. Straks zal hij de paarden hun dagrantsoen suiker weer brengen. Ze rekenen elke avond er op. Haspels hóórt hun verwachtend hinniken reeds. Nu gaat hij eerst zelf naar de vrouw om een bakje. Een eindje voor het huis ruikt hij reeds koffie. In de bijkeuken poedelt hij wat. Krakend schuift een schoon boezeroen over zijn hoofd. Een kammetje glijdt door zijn nog vochtige haar. Hij bekijkt zich in een stuk spiegel... nu is hij weer mens. Vanmiddag, toen het zo spande, had Haspels zich ook even als een machine gevoeld. 't Tempo, waarin de schoven op de wagens waren getast, was steeds sneller geworden. Nu wacht nog de drukte van 't dorsen. Dan heeft 't afgemaaid land weer even rust. Ook deze zomer heeft God den boer een rijke wasdom gegund.

„Slaat uw ogen
Naar den hogen
Alles, alles kwam van daar.
Zachte regen daalde

Vriendlijk zonlicht straalde
Mild op halm en aar.”

zingt Haspels zacht. Buiten hoort hij de klossende stappen der jongens.

„Die zullen hier ook willen plassen”, denkt Haspels. Hij verdwijnt in de keuken. In drukke tijden doet die ook als woonvertrek dienst. De boerin breidt een sok. Ze legt die op tafel, als haar man binnen komt.

„Is 't weer zover? Wat wil je eerst, Harm, koffie... of beschuit met hangop?”

„Eerst moar een bakje, Aagje”, zegt Haspels. De rieten stoel, waarvan de zitting en rug met kussens bedekt zijn, kraakt onder 't gewicht van den boer. Hij zet een spinnende poes op zijn knie. Loensend kijkt ze naar hem, snort dan weer verder. Genietend, met langzame teugen, drinkt Haspels de koffie. Op 't theeblad staat, naast de suikerpot van 't gebloemde servies, een glazen schaalje vol klontjes. Paalvast, de dorpskruidenier, zorgt wel, dat de inhoud geregeld bijgevuld wordt. Hij levert die klontjes ook aan „De Instuif”, een logement waar de dorpelingen 's avonds wel graag komen praten.

De boerin schudt wat kattenbrood in een bruin bakje. Mimi's loomheid verdwijnt als op slag. Met één sprong ploft ze plots op de grond. Staartzwiepend valt ze op 't kattenbrood aan. Opgepoetst en nog glimmend stappen Rolf en Huug ook in de keuken. Hoewel 't hard aanpakken was, deden die paar verlofdagen Huug goed. Een boer is nu eenmaal een boer, hij houdt van het land. De onrust vaart in zijn bloed, als hij vreest, dat er voor de oogst handen tekort zullen zijn. Rustiger kan Huug nu morgen vertrekken.

„Wat willen jullie..... koffie, of hangop met beschuit?” vraagt de boerin weer.

„Geef mij moar koffie, moeder”, zegt Rolf.

„Ik stem voor hangop”, zegt Huug lachend.

„Je krijgt in dienst zeker mocca, dat je hier voor moeders brouwsel bedankt”, plaagt Haspels hem.

„Ik verklap geen geheimen”, zegt Huug. De boerin schuift hem een bord vol hangop toe. Huug brokkelt beschuiten er in,

laat er suiker op sneeuwen. 't Is eensklaps net, of hij weer klein is. Heimelijk wacht hij, of zijn moeder zal roepen: „Hé, Huug, 't is nu wel genoeg. Je wilt de hele wereld toch niet voor jou alleen hebben, jongen?”

Wat heeft Huug bij zo'n uitroep vroeger schaamrood gebloemd. Zijn moeder laat hem nu stil begaan. Elke dag is hij hier nu immers niet.....

Ook Haspels en Rolf laten zich de hangop heerlijk smaken. Ze steken dan een sigaar op.

„Die hebben we vandaag wel verdiend, Huug”, zegt Rolf.

„Leg die sok toch es neer, Aagt”, zegt Haspels. Maar de boerin laat weer de breinaalden tikken.

„Dat is bedarend voor mij. Zo rust ik 't beste uit”, zegt ze glimlachend. De ramen heeft ze half open gestoten. Diep ademt ze de geur van het land in. Mimi rekt zich verzadigd en schaamteloos uit. Eensklaps schrikt de boerin. Als uit de verte hoort ze Huug zeggen: „Ik weet 'et zo net niet, maar dit kon voorlopig m'n laatste verlof wel eens zijn. Ik heb 't er niks op, als ze in 't buitenland op zo grote schoal manoeuvreren.....”

„Ik ook niet”, zegt Haspels.

Dan zwijgen ze lang.

Ook 't klikken der naalden verstilt voor een wijle. Als een bloedrode bal gloeit de zon aan de hemel. De boerin huivert licht. Ze is blij, als een vraag van Huug weer de stilte verbreekt.

„Zullen we de klontjes aan de peerden gaan brengen?”

„Dat zullen we”, antwoordt Haspels.

Ze rijzen op.

Drie grote handen grijpen naar het schaalte. Geplunderd blijft het op 't theeblad.

„'t Komt er op een klontje meer of minder niet oan”, zegt de boer. Hij heeft wel veel zorgen, om de rente op tijd te betalen, er is veel wisselvalligheid ook. Maar ook veel overvloed, waarmee hij soms verlegen kan zijn. Er is haver en stro, om de ruiven een hele winter te vullen. Straks staat het rogge- en meelbloem weer op zijn zolder. Dan komt nog de slacht; 't zingt weer in Haspels:

„God is ons genegen
Onze God geeft zegen
Hij, Die alles geeft
Hij zal zijn geprezen

Hem zal alles vrezen

Wat op aarde leeft.”

Haspels loopt langs het veld, waarop morgen een nalezing zal worden gehouden. Met de jongens glipt hij door een half open hek in het weiland. In de verte, met de koppen over elkaar, staan de bles en de merrie. Ze hebben samen gezwoegd, ze rusten samen nu uit.

„Een mooi, sterk span is het toch, vader. Vanoavond wil ik de eerste zijn met de klontjes”, zegt Huug. Hij loopt wat vooruit, de paarden begrijpen zijn toelag. Ze maken zich uit hun omstrengeling vrij. In een wijde boog bereiken ze Huug. Op zijn hand liggen al klontjes. Met de andere streelt hij even de koppen der paarden. Hij blikt hen in de vochtige ogen, verschuift z'n hand met de klontjes tussen hun begerige tongen. De merrie is dan 't eerste aan bod. De rode tonglap schiet uit, scheert de suiker weg van Huugs hand. Hij graait al weer in zijn jas. Nu tracteert hij de bles. Krakend vermalen de sterke gebitten de suiker. Een vrolijk gehinnik klinkt opeens door de stilte.

„Wat een reactie voor zo'n klein klontje suiker”, zegt Huug.

Haspels en Rolf delen hun klontjes uit. Er is een weldoende goedheid in hen, een zachte ontroering, die hun eigen ogen vochtig doet blinken. Huug buigt z'n hoofd naar de hals van de merrie. Hij tuurt naar de bloedrode, zinkende schijf en er is dankbaarheid in zijn hart. Maar ook weemoed en onrust, waaraan hij zich niet ontworstelen kan. Een ruk aan z'n jasje schrikt hem plotseling op. De bles heeft nog een vergeten klontje ontdekt. Dat wil hij óók hebben. Hij rust niet, eer Huug het hem schenkt. Z'n dankbaar gehinnik davert nog eens door de stilte, dan gaan Haspels en de twee jongens langzaam naar huis.

's Avonds zijn de blinden gesloten. Blauwe damp vult de keuken. Huug is opmerkelijk stil. Hij kijkt naar de weinige klontjes, die in 't glas zijn achtergebleven. De volgende morgen brengt hij ze vroeg aan de paarden.

„'k Heb zo'n idee, dat 'k jullie bij een volgend verlof hier niet meer zien zal. En op een klontje meer of minder komt het nog gelukkig niet oan”, zegt de soldaat. De paarden schudden hun koppen. Ze hinniken ongewoon zacht. Om zes uur zwaait Huug af.....

Huugs voorgevoel wordt bewaarheid. In 't begin van September vordert 't Rijk paarden en vrachtauto's op. Haspels moet de bles en de drietonner afstaan. De eerste dagen weet de boerin niet, wie er 't naaste aan toe is. Rolf of haar man. Beiden missen ze iets. Rolf had de auto-cabine juist nieuw bekleed; tot diep in de nachten is hij er mee bezig geweest. De merrie is ook uit haar doen. Ze draaft nu alleen in het span en de vrachten zijn zwaar. En..... 't ziet er naar uit, dat ook op haar suikerrantsoen zal worden beknibbeld. In de steden is al schaarschte aan suiker. Maar Paalvast heeft nog wat voorraad en wie in „De Instuif” een kopje koffie bestelt, krijgt dit met room en klontjes nog steeds geserveerd. Toch raadt Paalvast den boer aan, om een paar kilo klontjes in voorraad te nemen. Hij verkoopt de suiker nog vrij, maar er wordt aan de distributie-regeling heel hard gewerkt.

„En ik denk niet, dat péerden doaronder vallen”, zegt Paalvast tot Haspels. De boer neemt een paar kilo klontjes onder z'n arm mee. Na enkele dagen brengt Paalvast nog zo'n zak vol bij de boerin.

„Dat zullen de laatste wel zijn. Wees er zuinig mee, hoor.”

De boerin bergt de voorraad werktuigelijk op. Haar hoofd is van zoveel gedachten vervuld, van Huug niet het minst.

Rolf rijdt nu met een tweedehands Fordje. Soms raast hun mooie drietonner, ook in 't veldgrijs gestoken, hem uitdaggend voorbij.

„Speel maar mooi weer met m'n spullen”, moppert Rolf dan.

Te hooi en te gras komt Huug weer eens thuis. Aan de grenzen hoort hij de echo's van de kanonnen. Ook de bles doet als legerpaard dienst.

„Wat zou ik 't beest nog groag eens op klontjes tracteren”, zegt Huug. „Hebben jullie nog voorraad?” bezint hij zich dan.

Mismoedig schudt Haspels het hoofd. „We zijn er hoast helemaal door, Huug. Want je moeder weet niet meer, waar ze die laatste paar kilo gezet heeft. Ze kunnen geen beenen hebben gekregen, maar zonder resultaat hebben we 't huus ondersteboven gehaald.....”, zegt de boer.

„Moeder, hoe kom je zo dom?” vraagt Huug verwijtend.

„Omlat ik aan jou dacht.....”

Dit excuus is afdoende voor Huug. Hij zoekt ijverig mee, zelfs op de plekjes,

waar hij vroeger in de tuin gekaapte peren en pruimen verstopt had. Maar de klontjes blijven onvindbaar. Plagend zegt Rolf, dat z'n moeder er bepaald een zoet winstje op heeft gemaakt. Daar blijft het die avond bij. Een paar weken later krijgt de merrie 't laatste klontje van Haspels. 't Baat den boer niet, dat hij eens in „De Instuif” een kopje koffie bestelt. Ook daár zijn de klontjes verdwenen. Een zakje met suiker ligt naast zijn kopje. Klontjes suiker zijn luxe geworden. Paalvast ontvangt ze niet meer.

Dit moet de merrie aan 't verstand gebracht worden. Zo'n gemakkelijke opgave is dit nog niet. Met een puntzakje vol suiker gaat Haspels 's avonds door de kou naar de stal. Hij heeft met een huurpaard geëgd en geploegd; nu staat de merrie weer alleen aan de ruif. Haspels schudt de korrels op zijn vlakke hand uit. De merrie bekijkt ze verbaasd.

„Moet ik 't daar vanavond mee stellen?” hinnikt ze. Een enkele tongveeg strijkt Haspels hand schoon. Maar de merrie is niet voldaan. Ze besnuffelt het jasje van Haspels, blijft met haar houding, haar ogen hem vragen. Haspels weet er even geen raad mee. Deze inkrimping doet hem zelf nog wat vreemd aan.

„'t Komt er op een klontje suiker meer of minder niet oan”, heeft hij zo dikwijls gezegd. Maar..... jammeren helpt niet. Er zijn ook ergere dingen om te betreuren. En er blijft nog veel over, waarvoor hij dankbaar wil zijn. Hij heeft ook nu haver en hooi voor het paard, een lekkere wortel. Dit vertelt hij de merrie, rustig en sussend, zoals hij een teleurgesteld kind toespreken zou. Aan de bles denkt hij ook.

„Die zal 't wel best hebben”, troost Haspels zichzelf.

Er komt ook in 't leven van Haspels een dag, die hij nooit meer zal vergeten.

't Is de tiende Mei 1940.

Bommenwerpers razen boven zijn hoeve. Een goed half uur verder landen Duitse parachutisten. Verstoord is de vrede der velden. Brandende vliegtuigen schroeien rijpende akkers. Kernen vermengt zich met 't knallen der wapens. Rolf heeft het druk. Met 't rammelend Fordje vervoert hij gewonden.

„Was Huug er niet bij?” vraagt de boerin, als Rolf even thuis komt, met bevende stem.

„Huug vecht hiér immers niet”, zegt Rolf schor. Terwijl hij nieuwe krachten verzamelt, ziet hij 't lege klontjesglas staan. Rolf verslikt zich opeens in de koffie. Hij denkt aan een woord in den Bijbel: „De rechtvaardige kent het leven zijner beesten”.

't Snijdt Rolf diep door de ziel, maar 't is nu voor mediteren geen tijd. Ginds worden mensen — heersers over Gods schepping — afgemaakt op een wijze, die Haspels niet voor zijn paarden zou dulden. Rolf wil niet, dat zijn moeder de vrachtauto ziet. De bodem ziet er zo uit... haastig is 't Rode-Kruis-teken ook op de kratten gekladderd. Toch beschermt dit Rolf niet op de ritten naar 't veldhospitaal. Ook dan suizen kogels hem om de oren. Ook dan bedreigt de dood opnieuw de moeizaam geredde gewonden.

Na Rolfs vertrek ontdekt de boerin bloed op z'n stoel. Ze veegt het stil weg, maar zwaar is haar hart. Ze denkt weer aan Huug. Leeft hij nu nog?

„Heere, bewaar hem. En sta hem bij als ook Huug.....”, fluistert ze. Weer zorgt en werkt de boerin. Maar 't is, als gaat het nu buiten haar om. Ze vergist zich ook dikwijls, plaatst de voorwerpen soms op hun kop. In de stal doet Haspels hetzelfde. Hij ziet stro voor hooi aan, halverwege laat hij werk in de steek en dit ontgaat hem. Hij struikelt over een bezem, valt tegen een voerkist. 't Harde hout doet hem pijn, als hij weer opkrabbelt heeft hij een schram op zijn voorhoofd. Er sijpelt wat bloed uit, maar wat betekent dit, nu er zoveel diepe en ongeheelijke wonden worden geslagen?

De vijftiende Mei is voorbij.

Rust keert in de velden terug. Soms ontploft er een achtergebleven granaat op de akkers, soms knettert 't weer hoog in de lucht. Rolf tweede-hands-Fordje is nog steeds in dienst van het Rijk. Op de hoeve heerst martelende onzekerheid over Huugs lot. Er komen krijgsgevangenen soldaten terug, maar ook zij weten van Huug niets. Heeft hij voor 't vaderland zijn leven geofferd? Of..... kan ook Huug nog in Frankrijk of België zijn?

De moed dreigt hen soms te ontzinken. Maar dan zegt Haspels: „Laten we blijven bidden, vertrouwen. We hebben het zelf pas ervaren, dat er bij den Heere uitkomsten zijn tegen de dood.....”

Haspels slaat dan Psalm 68 weer op.

Daar leest hij óók: „Ik zal wederbrengen uit Bazan, Ik zal wederbrengen uit de diepte der zee.....”

De dominee heeft voor die tekst misschien een heel andere exegese dan Haspels. Maar hij klemt zich voor Huug aan die belofte nu vast. En op een warme dag beleeft hij weer een blij uur. Er worden legerpaarden verkocht. Haspels meldt zich ook als gegadigde aan. Omdat hij destijds de bles aan 't Rijk afgestaan heeft geniet hij nu voorkeur. Er is een stille, haast onzinnige hoop in hem, dat hij z'n eigen paard terugkopen kan. Met bonzend hart stapt hij over 't legerterrein. En dan, na lang zoeken, vindt hij de bles. Wie blijder is, de baas of het beest, valt moeilijk te zeggen. De bles hinnikt en likt Haspels hand. Hij maakt ook 't vertrouwde gebaar naar diens jaszak. Wat spijt het den boer, dat daarin geen klontjes meer zijn! Maar als 't paard weer zijn eigendom is, belooft hij de bles, op weg naar de hoeve, zijn eigen suikerrantsoen.

„Aagt, Aagt, wat zeg je er van? We hebben ons blesje terug! Wat is ie vermoagerd”, zegt de boer op de deel. De boerin is ook blij, dat de bles er weer is. Rolf en de merrie niet minder.

„Was Huug er nu ook maar! Hij was voor de bles ook zo zorgzaam. Nooit zou hij 's avonds de klontjes voor de paarden vergeten. Wat dééd ik toch, toen Paalvast me die laatste paar kilo bracht?” zegt de boerin. Ze weet het niet meer. Nog telkens betrapt zij zich op machinaal werk. De bles kreeg in dienst een merk in z'n boddy. „Dat hebben we in die bange dagen allen gekregen”, denkt de boerin. Dan flitst het ook door haar vermoeide gedachten: „De Heer kent degenen die de Zijnen zijn”.

„Hij kent ook Huug”, denkt de boerin en dit geeft haar weer rust. En wéér wordt het Augustus. Wéér staat 't hooi hoog in de schelven getast. Weer blinken de sikkels, wordt er veel van de bles en de merrie gevergd.

Ruisend vallen de halmen.

Bijna verdraagt Haspels het niet. Ook de dood zwaait zijn machtige zeis. En zijn oogst is zo groot. Heeft hij ook Huug reeds geveld? Een jaar geleden zwaaide Huug de sikkels hier ook.....

Is het een jaar pas geleden, dat Haspels over z'n oogst nog vrij kon beschikken? Ook de tijd lijkt hem vaak uit de

voegen gerukt. Op een avond zal hij met Rolf de paarden weer suiker gaan brengen. In de verte nadert een man. Hij loopt langzaam, alsof hij zwak en doodmoed is. Toch is er iets bekends in die gang. Haspels tuurt scherp..... nee, dat kan Huug toch niet zijn. 't Is zeker een landloper die naar een matrasje van hooi zoekt. Maar nu steekt de zwerver een hand in de lucht. Ook dit gebaar is den boer zo vertrouwd. „Rolf..... die man..... ginds..... zal toch niet Huug zijn? Ach nee, Huug was veel zwoarder”, zegt Haspels. En dan schreeuwt hij opeens: „Rolf..... 't is 'em tòch..... hij loopt regelrecht naar de peerden.....”

Haspels rent weg. Rolf haalt hem niet in. Ook de paarden worden onrustig. Ze weifelen, of ze den boer of den zwerver tegemoet zullen gaan. Dan hinnikt de bles, schudt de manen en draaft naar den vreemde.

„'t Is Huug..... o Heere, heb dank”, zegt de boer. Ja, het is Huug. Maar hij kan haast niet meer. Z'n krachten begeven hem bijna. Hij slaat z'n arm om de kop van de bles; zó wacht hij tot zijn vader en Rolf hem bereiken.

„Huug..... Huug..... jongen..... ben je het heus?” stamelt Haspels.

„Ja..... Vader..... Rolf..... is Moeder ook goed?”

„Ja, jongen..... wat zal ze blij zijn. We durfden vaak niet meer te hopen”, zegt Haspels. In al zijn blijdschap moet hij aan déze Huug toch even nog wennen. Wat is hij veranderd! Z'n moede ogen liggen zo hol en wat heeft hij een baard..... z'n kleren zijn ook niet veel meer dan lompen. Rolf denkt opeens aan enkele regels, die hij vroeger met Huug vaak opgedreund heeft:

„Ratteplan, ratteplan
Daar komen ze an
Ze hebben geen schoenen of kousen
[meer aan.”

Maar dit kan spoedig worden verholpen. Huug leeft..... al is hij dan zwart van ellende. Maar..... wat scharrelt hij nu in de zakken van z'n gerafelde jas. Hij kijkt, of hij daaruit schatten opdiepen moet. En Haspels wil naar de hoeve. Aagt mag buiten deze blijdschap niet langer blijven. Huug zakt ook haast in elkaar.

„Wat moet de jongen veel hebben geleden”, denkt Haspels. Ha..... nu heeft Huug wat hij zo naarstig zocht. Er komt weer een glimpje glans in zijn dofte ogen. De merrie trappelt wat ongeduldig. 't Is al lang de tijd van de suiker.

Huug weet het ook.

Hij opent zijn hand.

Triumfantelijk toont hij zijn vader en Rolf..... een paar klontjes. Ze hebben met sneeuw wit niets meer gemeen. Maar een goudvelver kan met een korreltje goud niet gelukkiger zijn. En..... suiker is suiker. Zo denken de paarden er blijbaarder ook over, want even later kraakt het tussen hun krachtige kiezen.

„Klontjes..... jongen..... hoe kòm je er aan? Die hebben wij zelfs niet meer”, zegt Haspels.

„Gekregen..... toen ik uit Frankrijk kwam..... van een vriendelijk vrouwtje. 'k Moest er m'n honger en dorst mee bestrijden. Maar de twee laatsten..... die heb ik voor de paarden bewaard..... al kleefde m'n tong soms vast in m'n mond. Ze waren altijd zo dol..... op een..... klontje suiker”, stamelt Huug.

Dan kan hij niet meer.

„Moeder”, klinkt het nog als een zucht. Uitgeput zinkt Huug op de grond. Haspels en Rolf dragen hem samen naar huis; een lichte last hebben ze aan Huug. In hun jassen ritselt de vergeten andere suiker..... De paarden lopen langzaam naar hun grazig plekje terug.

ANNIE VREELAND